

schen gehören; a' mit némelly Németek a' Menschlichkeit által akarnak kifejezni, jóllehet a' Menschheit névvel még helyesebben kifejezhetnék. E' tulajdonságokat érti a' Magyar, mikor azt mondgya, hogy valaki az *emberségből kivetkezett*, és így *embertelené* lett.

3) Affabilitas, honoris contestatio erga quemvis hominem. Freundlichkeit, Leutseligkeit, Ehrerbietung gegen alle Menschen, mellytül jól meg kell különböztetni az úgy nevezett *udvariságot*, Höflichkeit, comitas, morum suavitas, aut elegantia, aulicis propria: mert ez csak pufzta és üres szavakból és complementumokból áll, a' nélkül hogy benne a' szívnek része legyen.

4) Probitas, integritas, Rechtschaffenheit, *Emberséges embernek ösmerem.*

VI. A' Modestiának Magyar nevééről.

Mind azért, mivel e' Magyar névnek ki-nyomozása és meghatározása barátságos bizodalommal rám bízott, mind pedig azért, hogy példáját adgyam ama' nem kis fáradsággal és nem könnyű elmélkedéssel járó munkának, melly a' *süheres* egyszersmind, és első tekintettel még a' tanulatlan előtt is *értelmes* Magyar mesterzavaknak megválasztására és meghatározására kívántatik: előterjesztem itt ama' nyomozásoknak úttyát módgyát, mellyekkel

a' *Modestia* névnek megmagyarításában életem. Vajha szívekre vennék Íróink ebből azt az igazságot, hogy helyes új szavakat teremteni nem olly könnyű állapot, a' minőnek azok tartják, kik könyveiket új szószüleményekkel elárasztván, érthetetleneknek teszik.

A' *Modestiának* definitiója ez: *Dominans in nostra dignitate perfectioneque dijudicanda veritatis amor, et ei convenienter agendi studium.* Visgállyuk meg már most e' definitió szerint a' nevet, mellyel ezen erkölcsöt a' Deák kifejezte.

A' *Modestiának* gyökere a' *Modus*, mellynek külömbféle értelmei vannak, úgymint: 1) *Mérték*: Maass. 2) *Mód*: Art, Weise. 3) *Vég*: Ziel, Ende. 4) *Üdömmérték a' Musicában*: Weise, Mensur, Maass im Gesange, Tact. 5) *Mértéklés*: Mässigung. 6) *Szándék*: Absicht.

Hogy a' Magyarban a' *Mód* a' Deák *Modus* névnek amaz értelmeit is kifejezi, mellyek a' Német Maass, Art, Weise, Ziel neveknek megfelelnek, kitettségül csak a' következő szójárásokból is: 1) *Cave ne modum excedas*: vigyázz, hogy a' dolgot módgyával végezd; azaz: hogy a' mértéket fel ne múld, a' korlátot át ne hágd: Gebe Acht, dass du das Ziel und Maass nicht überschreitest. 2) *Modus in omnibus est servandus, tenendus*: okkal móddal kell mindenhez látni; annak mód-

gyával kell mindent végezni: mértéket kell minden dologban tartani: Man muss in allen Dingen Ziel und Maass beobachten. 3) *Modo et ratione*: okkal móddal; módgyával: Nach einer gewissen Art und Ordnung.

A' *Modestia* névnek értelmei ezek: 1) *Módosság*: Bescheidenheit, Artigkeit. 2) *Alázatoság*: Demuth. 3) *Mértékletesség*: Mässigkeit. 4) *Tisztaság, szemérmesség*: Ehrbarkeit, Schamhaftigkeit.

De ne elégedgyünk meg ezekkel; hanem nyomozzuk ki Görög neveit is, mellyek útunkban talán egy kis világot is gyujtanak. Schrevelius az ő Görög Szókönyvének végénn, hol az előre tett Deák szavaknak Görög értelmeit csak röviden jegyzi fel, a' *Modeste*, *Modestia* és *Modestus* szavak után illyen Görög szavakat rak:

Modeste: Κοσμίως, μετρίως, σωφρόνως.

Modestia: Τό κοσμον, κοσμότης

Modestus: Κοσμος, έντακτος, έπεικμης, σωφρων, ένπρεπμης.

Lássuk azután, mit mond ezekről egyenkint Görög Lexiconnyában:

Κοσμιος *bene compositus*; Κοσμιον és Κοσμιότης, *modestia*, a' Κοσμος gyökérből, melly csak kölcsönözött értelemben tesz világot, tulajdonképen pedig annyi, mint *ordo*, *ornatus*, *pulchritudo*. Innen Κοσμέω, *ordino*, *compono*, *orno*.

Ért. és Tud. 5-dik eszt. jár. 4-dik k.

εὐτακτος rokonna az előbbenek az εὖ *bene*, *belle*, *feliciter*, és *τάσσω* *ordino* szavakból, és annyit tesz, mint *bene ordinatus*, *belle compositus*.

A' μέτρον szóból, *mensura*, *modus* származik *μετρίως*, *modice*, *moderate*, *modeste*; azután *μέτριος*, *mediocris*, *modicus*, *modestus*, és *μετριότης*, *mediocritas*, *modestia*.

A' σώφρων annyi mint *temperans*, a' σωφρόνως *temperanter*; mellynek gyökérszava *σώω* és öfzvevonna *σῶς*, *sanus* és *φρεῖν*, *mens*, mintegy *sanae mentis*.

Az *εὐπρεπής* annyi, mint *decore eximius* az εὖ, *bene*, *belle*, és *πρέπω*, *decorus sum* szavakból.

„Ámde mivel a' *Modestia* keresztény kötelesség is; a' módosság pedig csak manrosságnak, külső böcsületmutatásnak szokott vetetni, nem pedig a' definitióban megírtt belső érzésnek, úgy látszik, hogy a' módosság a' keresztény *Modestiát* elegendőképen ki nem fejezi.“

Minekelőtte e' kérdést megfejtsem, szükséges, hogy a' *Modestiát*, ammint a' szent Írásban talállyuk, fontosabb vizsgálás alá vegyük.

1) Philip. 4. v. 5. *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus*. Itt *Kypke* az ő Görög Szókönyvében így szól: ὁ, ἡ ἐπιεικείας,

aequus, lenis, clemens az *ἐπι* és *εἰκα*, *cedo* szavakból. Τὸ *ἐπι* αὐτῶν, *lenitas vestra*.

2) 2. Cor. 10. v. 1. *Per mansuetudinem et modestiam Christi*; a' mi a' Görögben így olvastatik: *διὰ τῆς πραότητος καὶ ἐπιεικείας τῆ χειρῆς*. Itt már *Kyphéné*l a' *πραότης* annyi mint *lenitas, mansuetudo* a' *πραῶς* névből; az *ἐπιεικέα* pedig annyi, mint *aequitas*, az *εἰκα* igéből.

3) Galat. 5. v. 23. A' *Modestia* a' Görögben ἡ *πραότης*, melly *Kyphéné*l megmeg *lenitas, mansuetudo*.

4) Ugyanezt olvassuk mind a' Görögben, mind *Kyphéné*l Coloss. 3. v. 12.

5) 1. Petr. 3. v. 16. *Sed cum modestia et timore conscientiam habentes bonam*; hol a' *Modestia* görögül megmeg az ἡ *πραῦτης* névvel fejeztetik ki, melly *Kyphéné*l megint *lenitas, mansuetudo*.

Kitetszik ezekből, hogy a' *Modestiának* a' Görög szent Írásban csak két neve van. Az *ἐπιεικὲς* névről, melly *Kyphéné*l *aequitas, lenitas, clementia*, Schrevelius *ἐπιεικὲς* alatt így szól: *qui de suo jure remittit, aequus, aequi bonique amans*. Innen *ἐπιεικὲς, scilicet ἐπι*, annyi mint *consentaneum est*. A' szavak, mellyekből öszvetetetik *ἐπι* és *εἰκω*, *similis sum*, vagy *cedo, non repugno*.

A' *lenis* melléknévnek értelmei ezek: 1) *Lágy, szelíd, puha*: *gelind, sanft, weich*.

2) *Gyenge* (bor): milder (Wein). 2) *Barátságos, nyájas, kegyes*: sanftmüthig, freundlich. 4) *Könnyű p. o. étel*: leichte Speise.

A' *lenitas* annyi, mint *szelídség, kegyesség, lágyság*: Sanftmuth, Gütigkeit, Milde, Gelindigkeit.

Az *ἐπιεικὴς* a' fellyebb megírt etymon szerint annyi mint *engedékeny*, nachgiebig; az *ἐπιεικὴς* pedig annyi, mint *engedékenység*, Nachgiebigkeit.

Az új Testamentomnak többi helyein mindenkor *πραότης* olvastatik, kivévén hogy 2. Cor. 10. v. 1. mind a' kettő öfzve van fűggefztve, és hogy ez a' *mansuetudo* névvel magyaráztatik. Schrevelius erről így szól: *πραός, lenis, mitis, mansuetus*, mivel *πάντα ῥαδίως ποιῆ*, *ad omnia facienda paratus, facilis*, vagy inkább, úgymond tovább, a' *περὶ ὧν transeo* igétül, hogy *ἐνπερόσιτος* legyen, *qui et facile ad alios transit, et ad quem facile transitur*. Vagy egyenesen a' *πάρα, adest* szóból. Innen *πραὺς* is annyi, mint *πραός*, és *πραότης* annyi, mint *lenitas, mansuetudo*.

Ezekbül, ha nem hibázok, nem ok nélkül hozhattuk azt ki, hogy a' *Modestiának* az erkölcsök között több rokonyi vannak, melyeknek nevei majdnem mindenik nyelvben felcseréltetni szoktak; de azt is kihozhattuk egyszersmind, hogy valamint a' *Modestia* definitiójának két tagja van, úgy a' *Mode-*

stíanak mind a' Görög, mind a' Német nyelvben kétféle neve is van, mellyeknek egyike ezen erkölcsnek belső érzeménnyét fejezi ki, a' másika pedig külső magaviselését. A' belső érzeménnyt, melly böcsünknek megítélésében az igazságot szereti, a' Német igen derekasan fejezi ki a' Bescheidenheit névvel, melly a' scheiden, entscheiden igékkel és így a' *bíró választással* is rokonságban áll. Következése ezen igazságszerető önitelésnek a' külső *modestia*, avvagy a' definitio szerinté *ei convenienter agendi studium*, Németül Artigkeiten, melly a' Francziábúl kölcsönözött Manierlichkeiten, vagy a' Höflichkeiten neveknek világi értelmétől messze távozik. A' Görögben a' *modestiának* belső érzeménnyét a' *πραότης* teszi ki; az *επιαιέσις* pedig a' külső önviselését. És e' két név is nagyon különbözik a' világi értelmű *κοσμιον, μετριότης, εύτακτος, σώφρων* és *εὐπρεπής* nevektől.

Mink a' Deáknak példája után a' definiciónak mind a' két tagját az eggy *Módosság* névvel ejthetnénk: de mindeniknek határozott nevet is adhatunk. A' belső érzeménnyt jól kifejezi a' *Módtartás*, Bescheidenheit, mivel minállunk a' *mód*, valamint a' Deák *Modus*, annyit tesz, ammint fellyebb láttuk, mint Maass, Art, Weise, Ziel; 's mivel a' *tartás* az illyen függesztésekben, még az erkölcsi tárgyakra nézve is nem szokatlan, am-

mint a' *rendtartás*, *rátartás*, *haragtartás* 's a' t. nevekből kitetszik. A' definiciónak második részét, úgymint a' *módtartásnak* külö-
ső foganattját megmeg jól kifejezi a' *Módos-
ság*, *Artigkeit*, ha *mód* gyökerét megint úgy
vevőzük, mint a' Deák *modus* nevet. De bi-
zonyos is azonkívül, hogy a' *Módosság* so-
ha sem tehet annyit, mint *Höflichkeit*, *udva-
riság*, sem annyit, mint a' francziás *Manier-
lichkeit*, és a' *Franczia maniere*, és *facon*,
mellyek a' messzebb űzött *complementumok*,
a' mértékletlenül hizelkedő üres szava-
kot, testmozgásokat vagy cselekedeteket je-
lentik.

Azonban annak, a' ki a' *Módosság* név-
nek ezen sükeres és eggyetlen eggy értelmé-
vel meg nem tud eggyezni, javasolom, hogy
a' Görög után a' definiciónak második ré-
szét fejezze ki az *Engedékenység* névvel.